

Список використаних джерел:

1. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. 4-те вид., доповн., у 2-х частинах. К. : Алерта, 2015.
2. Мерзлякова С. О. Наукова спадщина М. Є. Слабченка // Вісник ОНУ. Т. 15. № 21. О., 2010.
3. Музичко О. Є. Ф. І. Леонтович – представник консервативної професури в Україні другої половини XIX ст. (до проблеми відносин інтелігенції і влади) // Інтелігенція і влада: Громад.-політ. наук. зб. Сер. Історія. О., 2003. Вип. 1.
4. Історія Одеської школи права : навч.-метод. посіб. / М. Р. Аракелян, О. В. Горяга, Н. В. Єфремова, І. В. Корнієнко, Т. О. Остапенко, Л. О. Попсуєнко, Я. В. Шевчук. Вид. 2-ге, випр. та доп. О. : Фенікс, 2018. 390 с.
5. Панова-Стрюк Н. В. Одеська школа вивчення Статутів Великого Князівства Литовського у XIX ст. // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. О. : Юрид. літ-ра, 2009. Вип. 49.

Ключові слова: Одеса, Імператорський університет, Одеська історико-правова школа, Ф.І. Леонтович, М.Є. Слабченко.

Key words: Odesa, Imperial University, Odesa School of History and Law, F.I. Leontovych, M.E. Slabchenko.

ШЕРШЕНЬКОВА ВІКТОРІЯ АНАТОЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ШЕРШЕНЬКОВ ВОЛОДИМИР СТАНІСЛАВОВИЧ

*Національна гвардія України,
заступник командира військової частини, полковник*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ КОЗАКІВ ЗА ЗВИЧАЄВИМ ПРАВОМ

Особливості формування правової системи кожної країни знаходяться у відмінностях його історико-правового розвитку. З огляду на це хотілося б розглянути період формування права у козацьку добу. Оскільки, Запорізька Січ – це особливе військово-політичне утворення, яке продовжувало формувати культуру українського народу. Козаки – це лицарі, які жили за принципами демократизму, рівності, честі, мужності, вірності, релігійності, оборони своєї землі та ін.

Так, з формуванням козацької республіки почало складатися своє право. Вирішення спорів здійснювалося відповідно до давніх звичаїв, «словесним правом і здоровим глуздом» [1, с. 124]. Норми козацького звичаєвого права створювали військову організацію козацтва,

організацію діяльності судових органів, порядок користування землею та укладання угод, порядок притягнення козаків до кримінальної відповідальності.

Варто більш детально розглянути регулювання відносин, які стосувалися кримінальної відповідальності за вчинення злочинів. За козацьким звичаєвим правом тяжкими злочинами вважалися наступні діяння:

- 1) вбивство козака козаком;
- 2) побої козака козаком;
- 3) крадіжка у козака козаком;
- 4) зв'язок з жінкою;
- 5) содомський гріх;
- 6) приведення жінки на Січ;
- 7) нахабна поведінка стосовно начальства;
- 8) насильно вчинено на Січі чи у християнському поселені;
- 9) дезертирство;
- 10) пияцтво під час військового походу [3, с. 150].

Покарання запорожців були суворими, різноманітними і залежали від характеру вчиненого злочину. Суворість покарань викликана була систематичними військовими походами, а також задля підтримання порядку і дисципліни у війську.

За злочини призначали наступні покарання:

- 1) смертна кара (закопування в землю живим, повішання (шибениця або залізний гак), садили на гострий кіл);
- 2) калічницькі покарання (перелом ніг або рук);
- 3) тілесні покарання (побиття різками, шмагання нагайками під шибеницею, забиття киями);
- 4) прив'язування до гармати на площі;
- 5) конфіскація майна;
- 6) штраф.

Спеціального виконавця покарання у вигляді смертної кари не існувало, дану функцію здійснював один злочинець над іншим. У разі його відсутності виконання вироку відкладали до появи нового злочинця.

Найстрашнішим покаранням була смертна кара коли злочинця закопували живцем разом зі вбитим ним козаком. Якщо злочинець був відважним, добрим воїном, розумівся у військовій справі, то смертну кару могли замінити на штраф.

Такий вид покарання як прив'язування до гармати на площі застосовувався за грошовий борг чи зневага до начальства. Злочинець залишався прикутим до гармати до тієї пори поки не поверне борг або хтось має поручитися, що борг буде повернуто. Даний вид покарання був запозичений у татар.

Про побиття різками відомо з переказів очевидців, але письмових записів щодо цього виду покарання не існує. Також за переказами при сварках між козаками допускалася дуель.

До забиття киями під ганебним стовпом засуджували осіб, які вчинили насильство, побої, дезертирство, крадіжку, перелюбство, содомський гріх.

Ганебний стовп розміщувався на площі біля дзвіниці. Якщо козака спіймали за крадіжку майна, його приводили на площу, приковували до ганебного стовпу і тримали протягом трьох діб, а у разі не сплати боргу за вкрадене, могли тримати довше. Термін перебування визначали судді. Козаки поводили себе по-різному зі злочинцем, вони могли сварити, бити, годувати, поїти, пропонувати гроші, мовчки спостерігати. Бувало й так, що злочинець помирав у перший день, а його майно передавали на потреби війська.

Інколи смертну кару могли замінити на забиття киями, у такому випадку його майно конфісковували, ділили між військом, паланковим старшиною, дружиною і дітьми (якщо він був одружений) [2, с. 125].

Якщо козак вчинив крадіжку на значну суму або вчиняв їх неодноразово йому призначали покарання шибеницею або залізним гаком. До шибениці козака підвозили на коні, на шию одягали петлю, а потім швидко гнали коня, а злочинець залишався на петлі. За переказами очевидців, такий козак міг бути звільнений від покарання, якщо якась дівчина виявила бажання вийти за нього заміж.

Залізний гак – це те саме, що й шибениця, але замість петлі був крюк. Тіло злочинця ребрами встромляли на залізний гак. Знімати тіло злочинця заборонялося під загрозою смертної кари, чекали поки воно розпадеться на частини.

Запорізькі козаки застосовували й гострий кіл (палю), але не так часто як поляки, татари. Це був такий дерев'яний стовп з металевим прутом. Злочинця піднімали на драбині й садили на шпичю. Так, тіло було пронизане металевим прутом, який проходив через внутрішні органи та виходив на хребцях спини. Козаки таке покарання називали «стовповою смертю» [2, с. 126].

Таким чином, варто зазначити, що козаки не визнавали дію магдебурзького права, привілеїв, грамот та Статутів Великого князівства Литовського. Вони визнавали тільки давні звичаї, які створили козацьке звичаєве право. Вид покарання злочинця залежав від тяжкості вчиненого злочинного діяння. У козаків не існувало ката, який би виконував вирок судді, дана функція була покладена на іншого злочинця.

Метою покарання за козацьким звичаєвим правом було залякування, помста і відшкодування завданої шкоди. Притягнення козаків до кримінальної відповідальності та жорстокість покарань мало забезпечити військову дисципліну і боєздатність у козацькому війську.

Список використаних джерел:

1. Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посіб. 6-те вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 471 с.
2. Хрестоматія з історії держави і права України: навч. посіб. Упоряд.: А. С. Чайковський (кер.) та ін. К. : Юрінком Інтер, 2003. 656 с.

3. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: У 3 т. Л. : Видавництво «Світ», 1990. 319 с.

Ключові слова: злочини, покарання, кримінальна відповідальність, кримінальне право, звичаєве право, козаки.

Key words: crime, punishment, criminal liability, criminal law, customary law, Cossacks.

ШЕВЧУК ЯНА ВАЛЕРІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави та права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ОЛЕКСАНДРА ІІІ СТОСОВНО БОЛГАРІЇ

Зійшовши престол Олександр ІІІ вводить у Росії «охоронне самодержавство». Князь Олександр Баттенберг, обраний керувати Болгарією, цим тут же скористався. У травні 1881 р. він за сприяння військового міністра, яким був російський генерал Казимир Ернрот, здійснив держпереворот. Конституцію було скасовано, князь наділений надзвичайними повноваженнями, мітинги протесту були розігнані із застосуванням військових частин. Оскільки офіцерський склад армії більш ніж наполовину складався з російських, а уряд очолили російські генерали, то репутація Росії в очах болгарських лібералів виявилася сильно підмочена.

Відносини зіпсувалися і з болгарськими консерваторами, які виявилися не настільки консервативними, щоб мовчки погодитись на роль Задунайської губернії Росії. Найяскравіше конфлікт виявився у питанні залізничного будівництва: болгарі хотіли будувати гілку до кордону з Сербією, а через неї – з Австро-Угорщиною. Це давало болгарським сільгоспвиробникам вихід на європейський ринок збуту. Росіяни, яким надлишковий конкурент над ринком Європи був зовсім ні до чого, наполягали на лінії Софія – Русе, що перетинала країну з півночі на південь і мала суто військове значення. Наш проект коштував при цьому в 2,5 рази дорожче і діставався не болгарським, а російським підприємцям. Якби Баттенберг погодився на російський проект, він втратив би поваги в країні, – зрозуміло, що він лобював західну гілку. Російські ж дипломати за традицією вбачали в будь-якому «небажаному відхиленні» австрійську інтригу, і в Петербург полетіли повідомлення про те, що «князь перекинувся».

Прагнучи вирватися з під влади російських генералів, до яких сам необережно віддався, Баттенберг у вересні 1883 відновив конституцію ... і остаточно занепастив свою репутацію в Петербурзі. Його вирішено було міняти на більш поступливого хлопця. Оскільки горщики